

5. Аристотель. Сочинения: В 4 т. – М.: Мысль, 1981. – Т.3. – 613с.
6. Макиавелли Н. Избранные сочинения/ пер.Г.Муравьевой/ Антология мировой философии: Возрождение. – Мн.: Харвест; М.: ООО «Издательство АСТ», 2001, – 928с.
7. Воронкова В.Г. Метафізичні виміри людського буття (проблеми людини на зламі тисячоліть). – Запоріжжя: 2000. – 176с.
8. Григорьева Т.П. Идея судьбы на Востоке// Понятие судьбы в контексте разных культур/Науч.совет по истории мировой культуры. – М.: Наука. I полугодие, 1994. – С.98-109.
9. Полное собрание сочинений японской классической литературы: В 57 т.– Токио, 1973. – Т. 51. – 342с.
10. Коэльо П. Алхимик/Пер. с порт. – К.: «София», 2003. – 224с.

Петінова О.Б. СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В МЕНТАЛІТЕТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У соціальній філософії потреба в подальшому, більш глибокому і детальному аналізі своєрідності української ментальності викликана тим, що на протязі всієї попередньої історії України через її нелегку історичну долю дослідження національної духовності були або епізодичними, уривчастими, або підлаштовувалися під ідеологеми тоталітарної системи. Внаслідок цього результати зазначених розвідок були надто фрагментарними й досить часто поверхневими. А в умовах сьогодення проблема характерології українського народу знаходиться в центрі дослідницьких пошуків різних галузей науки, у площині діалогу між ними, на перехресті свідомого і безсвідомого, універсального й маргінального, особистісного й колективного. Це виступає передумовою здійснення та реалізації багатогранних завдань, що стоять перед Україною на етапі її розбудови та розвитку у всіх сферах.

Менталітет українського народу характеризує глибинні феномени психіки українців (як особистісної, так і національної), які визначають характер і спосіб сприйняття світу, його осмислення, практичне відношення до природи, соціуму і самих себе. Це свого роду вихідна психологічна "матриця", яка спрямовує і озмістовлює відношення українців до оточуючого. Менталітет не вичерпується сферою свідомості, а включає в себе і несвідомі та нерациональні прошарки людської (індивідуальної і колективної) психіки, які через ті чи інші причини не потрапляють в сферу рефлексії і не повністю підлягають раціональному осмисленню та артикуляції. Менталітет виводиться із історії народу, організації побуту, політичних, соціальних, економічних і культурних особливостей українців.

До питань менталітету звертаються на сучасному етапі дослідники різних галузей наук, зокрема, й у соціальній філософії такі вчені як А.К.Бичко, Е.А.Гансова, О.М.Чебан, Т.М.Поплавська, О.В.Лісенко [1, 2, 3, 4] та ряд інших, які торкаються різних аспектів зазначеної проблематики. Наша *мета* – провести деяке узагальнення з цієї теми і розглянути специфічні особливості менталітету українського народу, а зокрема – соціально-побутові ціннісні орієнтації в менталітеті українського народу, адже соціально-побутове – це один з найголовніших чинників становлення системи ціннісних орієнтацій особистості, соціально-побутові ціннісні орієнтації проходять стрижнем через всі частини ієрархії цінностей особистості, зосереджуючись, в основному, в ядрі. Національні особливості вносять свою специфіку у соціально-побутове, яке не локалізовано лише у сфері побуту, а органічно переплітається і взаємопроникає у інші сфери буття людини, відтворюючись у ціннісних орієнтаціях та ментальності кожної особистості [5, 6].

Ведучи мову про менталітет українського народу та про місце соціально-побутових ціннісних орієнтацій в ньому, ми оперуємо такими поняттями як "етнічна група", "нація". Тому доцільним та необхідним буде зупинитись на тлумаченні цих понять, адже і досі немає чіткого однозначного підходу до їх експлікації та існує плюралізм думок та парадигм стосовно цього питання. Так, під етнічною групою ми розуміємо спільність людей, споріднених або хоча б близьких за історичним походженням, етногенезом, мовою спілкування, нинішньою або минулою територією проживання, рисами матеріальної та духовної культури, звичаями та іншими ознаками. У визначенні спільності як "групи" розмір, обсяг етномаси людей ролі не відіграє (як правило, це великі маси людей). Тут важливі лише риси і ознаки однотипової характеристики цих людей: у тому-то вони споріднені або близькі, але з певного часу і через певні обставини живуть нарізно. Статус етнічної групи визначається наступними параметрами: частини, компоненти цього умовно взятого "етнічного цілого" живуть на великих географічних просторах, зберігаючи у відносній цілісності основні типологічні риси своєї генезисної організації; не мають єдиного державного утворення, що суверенізує їх політичну волю і забезпечує їх правове самовизначення; покинувши "родову етноплаценту" за межами створили (або створюють) нові етнокультурні ареали (наприклад, українці - проживають в Росії, Канаді, США, Гренландії та інших країнах; араби - у багатьох країнах Азії та Африки, індійці - в усіх країнах Північної і Латинської Америки тощо) [7].

Сучасна ж концепція нації базується на найважливішій ознаці - національній державі та певній території. Приєднуємось до точки зору Е.Сміта, який вважає, що нація - це сукупність людей, що має власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять, спільну масову, громадянську культуру, спільну економіку і єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів [8]. При розгляді соціально-побутових ціннісних орієнтацій в менталітеті українського народу, ми маємо на увазі українську націю, поняття "нація" та "народ" в даному випадку використовуються як синонімічні.

Одвічне тяжіння людства до самореалізації й самоорганізації виявляється у різних формах буття етнонаціональних спільнот. Останні стають середовищем особистісного становлення, подолання відчуження, духовного, діяльнісного самоствердження. Водночас стан розвитку етносу і нації - це результат творчості особистості, її етнічної енергії, культури, громадянської активності, національної свідомості, що і визначає парадигми сучасного буття людства та, зокрема, українців. Кожна особистість, свідомо чи несвідомо, виступає суб'єктом і об'єктом етнонаціональних відносин, ідентифікуючи себе з

виступає суб'єктом і об'єктом етнонаціональних відносин, ідентифікуючи себе з певною спільнотою, за-своєючи норми та стереотипи останньої, чи, навпаки, прагнучи їх позбутися. Мотивація поведінки у сфері цих відносин значною мірою зумовлена рівнем самосвідомості, зокрема, етнічної та національної, особливостей її формування.

Самосвідомість особистості включає елемент рефлексії і відтак входить не лише у буденний, а й теоретичний рівень етнічної та національної свідомості спільноти. Відтак несвідоме переходить у стан самосвідомості, відбувається сублімація як передумова політизації етнонаціональної спільноти. Причому, в процесі сублімації відбувається поєднання особистісного й колективного, що дало підставу деяким дослідникам говорити про феномен гіперособистості, тобто "надособи, втіленої одразу не в одному, а в багатьох фізичних тілах". Надособа перебуває у дрімотному стані свідомості. Це наше колективне несвідоме, яке не має розробленої форми мови, логіки, і тому не може самостійно "мислити". Однак, у колективного несвідомого є образи, своя система уподобань, уявлень про "добро" і "зло", є пам'ять, що сягає долюдського минулого і є здатність розвиватися під впливом довкілля. Проте, на відміну від свідомого, у несвідомому всі процеси відбуваються в іншому часовому вимірі - воно опирається на те далеке минуле, яке забуте нашою повсякденною свідомістю, і живе у світі архетипів.

Архетипи - це символічні образи (зорові, музичні, звукові, мовні тощо), що сформувались в особистості через соціально-побутове під впливом колись (найчастіше у дитинстві) почутій розповіді, казки, пісні, побаченого яскравого національного обряду тощо. Воно, як правило, не усвідомлюється. Архетипи закарбовуються у пам'яті особистості острівцями інформації, в психіці - емоційно забарвленими переживаннями, залишками енергетичного етнокультурного піднесення. Акумуляовані таким способом, вони стають феноменом етнічної та національної пам'яті, міфології, сигніфікаторами культурної самобутності. При цьому слід підкреслити, що ці явища неодмінно повинні бути сприйнятими в житті хоч раз, навіть епізодично й неосмислено, на рівні споглядання. Без такого контакту і пам'ять, і психіка залишаються "не заплідненими" і не здатними на синхронну адекватну реакцію за умов "виклику середовища". Перебуваючи в несвідомому, архетипи все ж здатні до відтворення, до функціонування на повсякденному рівні етнічної та національної свідомості, до переходу в площину свідомості. Вони формують етнокультурні потреби, інтереси, можуть стати ціннісними орієнтаціями: "...Усе, що переживається нами в душевному житті, - писав С.М.Булгаков, - стає думкою, проходить крізь думку, хоча не є лише думкою і ніколи остаточно не виражається у слові" [9:77]. На етнічному рівні (колективному) архетипи існують як елементи етнічної міфології, пам'яті, свідомості. Це певні стереотипи поведінки, особливості темпераменту, психології. Етнічні архетипи постають елементами історичної пам'яті народу, його поваги до своєї минувшини, символами самобутності, складовими національних обрядів, ритуалів, організації повсякденного життя. Потрапляючи з несвідомого до площини свідомості (в результаті сублімації) етнічні та національні стереотипи, виступають своєрідними соціально-побутовими ціннісними орієнтаціями, стають важливими чинниками поведінки особистості, перетворюючи особистість на національно свідомого, політично активного громадянина України, етнічної групи (кримські татари, повернувшись на землю предків, сконцентрували етнічну енергію, стали політично і культурно суверенізованою спільнотою), нації в цілому (українська нація як політична спільнота акумулює енергію численних етносів).

Цікавою є точка зору, за якою в структурі душі виокремлюють по вертикалі архетипний та культурний (чи культурно-виховний, історичний) складові [10]. Поняття архетипу трактується як природжена умова інтуїції, осад історичного минулого, природні задатки первісного народу, про що ми вже згадували вище, - і саме від цього залежить взаємодія і спілкування особистостей та націй. Адже, якщо у глибинному душевному складі особистостей, які складають український народ, спостерігаються суттєві відмінності на архетипному рівні, то забезпечити їх тісну гармонійну єдність буде важко. Дух постає внаслідок розпредмечування об'єктивного змісту культури як творчий початок життєдіяльності, як внутрішній потенціал активності. Дух виступає ідеєю, яка визначає спрямованість життя, втілюючи в собі той вищий смисл, що опосередковує життєдіяльність. Філософія ж - це той тип духовної діяльності, в якій намагаються знайти відповідь на запитання про сенс буття, і саме вона виступає однією з найбільш причетних до сфери, в якій відроджується дух нації.

Історична пам'ять - це значний духовний потенціал українського народу. Архаїчні несвідомі анімістичні вірування народів, що проживають на території України торкаються найперших філософських питань, які ставила перед собою людина, - про першоджерела створення світу, роду, проблема життя та смерті, ролі стихій - води, вогню, повітря, які найяскравіше проявляється в архетипах менталітету українського народу. Найбільш поширеними є архетипи Яйця (писанки), Долі, Землі, Домовика; у болгар - Яйця (писанки), що пов'язано зі стійкою космогонічною міфологією "ab ovo" - "світове яйце", Долі, Землі, у молдаван - Дому, Місяця, Вогню.

Як відмічає О.М.Чебан [11], обстеження стану збереження етнокультури населення Придунав'я дало наступні результати: рівень усталеності етнокультури українців на сучасному етапі в порівнянні з попередніми показниками значно вищий: 68% проти 47%, у болгар - 75% проти 57%. Це вказує на те, що сьогодні ціннісна орієнтація на збереження й відновлення національних традицій, звичаїв та обрядів - досить стійкий етнічний ідентифікатор, адже разом з усіма чинниками, вона акумулює в собі стереотипи етнобуття, виступає джерелом активності, базуючись на усвідомленні головних архетипів - Землі, Дому, Домовика тощо. І поступова втрата окремих елементів національної культури у сфері соціально-побутового породжує стійке бажання сприяти їх збереженню та відновленню. Так, знання традицій, звичаїв свого народу виявили в українців 56% опитуваних, серед респондентів (представників інших етнічних груп) 59%. Як свідчать результати опитування, звичаї, традиції та обряди виступають важливими соціально-побутовими ціннісними орієнтаціями, притаманними менталітету українського народу. Результати опитування представників етносів Придунав'я довели, що переважна кількість респондентів засвідчила доволі високий рівень знання народної культури (як рідної, так і інших етносів нашого краю). Сучасні релігійні вірування

представників етносів Придунав'я є пізнішим нашаруванням на язичницькі пантеїстичні уявлення. Християнство уживалось з різними соціально-побутовими повір'ями, які своїм корінням сягають дохристиянських соціально-побутових уявлень: віра у відьмацтво, порчу, наврочення тощо. Так, і на сучасному етапі у менталітеті українського народу спостерігається орієнтація на вірування в чаклунство, ворожіння, прикмети. Соціально-побутові народні звичаї охоплюють усі ділянки як громадсько-політичного, так і родинного життя, відтворюючись в організації побуту.

В ході досліджень ментальності українського народу дослідниками було виділено 4 системотворчі ознаки, які і лежать в основі соціально-побутових ціннісних орієнтацій :

1. Інтроверсивність вищих психічних функцій у сприйнятті навколишньої дійсності, що виявляється у зосередженості особи на фактах і проблемах внутрішнього, особистісно-індивідуального світу.
2. Кордоцентричність, що проявляється у сентименталізмі, чутливості, любові до природи, пісенному фольклорі.
3. Анархічний індивідуалізм, партикулярне прагнення до особистої свободи, без належного прагнення до державності, коли бракує ясних цілей, дисциплінованості і організованості.
4. Перевага емоційного, почуттєвого над волею та інтелектом [7].

Однак, друга і четверта ознака за своїм змістом повторюють одна одну. Перша і третя характеризують одну і ту ж ознаку ментальності українців - внутрішню спрямованість індивідуалізму етносу. Індивідуалізм є однією з провідних рис українського національного характеру, започаткував цю традицію ще М.Костомаров: "...поряд з іншими ознаками українців і великоросів є те, що у ментальності росіянина панує загальність (бог і цар) над особистістю, а українець вище цінує окрему людину, ніж загаль" [12].

Індивідуалізм - це дійсно глибинна риса українського народу, і вона не може зникнути, бо ментальні характеристики зникають лише із зникненням етносу. На сучасному етапі соціокультурних трансформацій склалася парадоксальна ситуація: і щезнути індивідуалізм не може, і виявитись не може, - от і маємо: розвиток українського індивідуалізму пішов своїм шляхом, характеризується інтроверсивним характером, спрямованим на відособлення особистості від суспільства. Зусилля особистості спрямовані на створення свого малого особистісного світу в соціально-побутовому, на ізоляцію в ньому, на безпечність і схованку від впливу інших людей; якщо особистість не може утвердитись у суспільстві, у макросвіті, то вона прагне це зробити в соціально-побутових локальних формах - малих групах - в сім'ї, в компанії ровесників, у колі товаришів тощо. І саме тут, в цьому мікросвіті, відгороджуючись від суспільства, вона відчуває себе особистістю, індивідуальністю, і стверджує себе в якості такої. На жаль, такий спосіб самоствердження має негативні наслідки - в нашій нації існують індивідуалісти, а соціально-активних людей не вистачає.

Емоційність, як домінування емоційно-почуттєвого переживання над холодною розсудливістю, є однією з глибинних психологічних характеристик, властивих всім слов'янським народам. Так, емоційність української душі найбільш рельєфно і концентровано втілена в українській філософії, а особливо - у філософії серця. Адже, як вважав Г.С.Сковорода, внутрішня природа особистості є міцнішою і глибиннішою, і цей світ досягається не раціональними людськими здібностями, а одкровенням і натхненням, що свідчить про домінування в українській ментальності емоційно-почуттєвої сторони [13]. Українці люблять природу, що найяскравіше проявляється у народному фольклорі, пісенній спадщині, в поезії, природа робить кожного учасником радості і горя людської душі, трави, дерева, птиці, тварини, небесні світила, ранок і вечір, весна і сніг - усе дихає, мислить, відчуває разом з людиною, усе відкривається до неї чарівним голосом то участі, то надії, то осуду" [12]. Відмічається також духовна любов до жінки. Суттєва різниця з росіянами полягає і в ставленні до релігії: українцям властиве почуття Божої всеприсутності, внутрішньої розмови з Богом.

Слід відмітити, що однак основні риси менталітету українського народу зазнають певної трансформації. Так, фактори, які впливають на український менталітет, є як природними, так і соціальними, насамперед, соціально-побутовими. Природні відігравали вирішальну роль у становленні українського менталітету, однак в подальшому на перший план стали висуватись фактори соціальні, особливо це помітно в сучасних умовах появи нових соціально-побутових відносин. Однак, існують і негативні риси українського характеру, що змальовує реалізацію української національної ідеї, втілення її в життя. Чисельні історичні факти підтверджують наявність в українському характері таких рис, як відсутність згуртованості, єдності, взаємопідтримки (наприклад, відносини між українськими гетьманами, яким значною мірою бракувало саме толерантності між собою, адже гетьманство постійно супроводжувалось постійними чварами між боротьбою за владу між лівобережними та правобережними гетьманами), сучасність також свідчить про відсутність єдності і злагодності в суспільстві, і небезпечним проявом цього є протистояння законодавчої та виконавчої влади. Також спостерігається протистояння регіонів нашої країни, адже Україна досить складна поліетнічна держава, зі специфікою менталітету в різних регіонах, що пояснюється, передусім, історичними та соціально-побутовими особливостями розвитку певних груп населення і територій. Відсутність єдності, згуртованості народу заважає Україні вийти з важкого економічного, соціально-політичного стану, в якому вона зараз опинилась. Побудова нової держави, формування якісно нових суспільних відносин - це переважно організаційний, розпорядливо-виконавчий напрямок духовно-практичної діяльності, основною метою якої є досягнення єдності вимог про певний спосіб дій, характер життєдіяльності та схильності, готовності особистості діяти відповідно до цих вимог. Однак ці якості не вроджені, а набуті, і вони повинні стати соціально-побутовою ціннісною орієнтацією для кожного, адже у справі поступу державотворення найважливішу роль слід відвести саме особистості, яка організовує як своє соціально-побутове середовище, так і соціально-побутове середовище України.

Хотілося б наголосити ще на такій рисі українського менталітету як терплячість. Українці з незапам'яних часів толерантно ставились до інших народів, адже історично склалося так, що Україна зазнавала нападів різних завойовників - то монголо-татар, то литовців, німців тощо. А це неодмінно мало наслідки -

українці переймали деякі слова, елементи матеріальної та духовної культури; на території нашої країни проживає населення різних етнічних груп, і у кожної є етнолінгвістичні особливості, звичаї, певні традиції, які є стійкими соціально-побутовими ціннісними орієнтаціями; торгівельні, політичні та дипломатичні відносини також сприяли перейняттю особливостей організації побуту, повсякденного життя у інших народів. Українці не звикли втручатися в чуже життя, нав'язувати комусь свої думки, свою волю, спосіб життя. Принцип "моя хата скраю" повною мірою відображає сутність поняття терпимість. На жаль, цю терпимість можна використати в корисних цілях, завдати значних збитків розбудові української державності, гальмуючи суспільний розвиток. Тому, з одного боку, терпимість можна визначити як позитивну рису, а з іншого - вона може привести до негативних наслідків. Терплячість, як одна з основних рис характеру українця, хоч близька за своєю сутністю до терпимості, однак дещо відрізняється від останньої. Терпимість відображає здатність людини переносити якісь незручності (наприклад, матеріальні нестатки), а терплячість, на відміну від терпимості (як поняття більш психологічного плану), має фізіологічний відтінок.

Важко однозначно дати відповідь на питання, які ці риси - позитивні чи негативні: на певному етапі при виникненні об'єктивно сформованих складних економічних і політичних умов терплячість народу сприяє подоланню важкого стану країни, ця риса - позитивна, однак, коли владні структури не здатні вивести країну з кризового стану чи переслідують якісь суб'єктивні цілі, то терпимість може привести до загрози й безладдя, розквіту корупції і злочинності, Україна втратить перспективу подальшого розквіту. І хоча матеріальні збитки можна компенсувати, а от втрата духовності та національної культури призведе до трагічних наслідків. Чим швидше і активніше почнуть діяти українці з метою самозбереження української незалежної держави, тим швидше ми розбудуємо нашу країну.

Етнорегіональна соціально-побутова специфіка буття етнічних груп в Україні зумовлюється природними, політичними, соціальними обставинами взаємодії етносів, часовим і просторовим розповсюдженням етнокультури. Менталітет українського народу постає як специфічна духовна парадигма співбуття етносів, що і обумовлює свідомість та ціннісні орієнтації конкретної особистості. Народне житло є прямою проекцією соціально-побутових ціннісних орієнтацій менталітету нашого народу, адже основні елементи житла поряд з символічним навантаженням (хата - це світ в мініатюрі, де стеля ототожнюється з небом, підлога - з землею, поділяючи космічну вертикаль на "небо-хату-підземелля", що відповідає трьом вертикальним просторовим координатам світового дерева, - верх, середина, низ, - і трьом часовим вимірам, - минуле, сучасне, майбутнє), характеризується, насамперед, з організаційно-побутовим осмисленням.

У комплексі систем життєзабезпечення українського народу одне з чільних місць слід відвести орієнтації на ситне харчування, адже їжа складає собою першу, основну і повсякденну потребу особистості. У властивих українському народу наборах продуктів, способах їх обробки, видах страв, в традиціях харчових переваг, в організації та ритуалі трапез та в інших аспектах культури, прямо чи опосередковано пов'язаних з їжею, відображаються соціально-побутові ціннісні орієнтації нашого народу.

Найбільш консервативною частиною культури етнічних груп, що проживають на території України і важливою соціально-побутовою ціннісною орієнтацією є сімейна обрядність, і збереження або розмивання національних особливостей сімейної обрядності більшою мірою залежить від розповсюдження національно-однорідних або національно-змішаних шлюбів, адже саме сім'я є головною берегинею традицій.

Викликали інтерес результати соціологічного дослідження, проведені серед студентів м.Одеси, в ході якого була виявлена особистісна значимість різних життєвих цінностей, і серед перших в ієрархії зайняли своє положення саме соціально-побутові: мати сім'ю, друзів, відчувати повагу в своєму колі (референтній групі), рости дітей, мати комфортне житло та повноцінне харчування, прагнення до краси в побуті, можливість відпочинку та розваг. В той же час такі цінності як престижне положення в суспільстві, знання декількох мов, знаменитість понизили своє значення і набули вторинного характеру. Аналізуючи відповіді респондентів на питання "яка мета вашого життя?", слід відмітити наступне ранжування відповідей: 1 - мати міцну сім'ю (50%), цікаву роботу (50%), 2 - кохати і бути коханим (47%), 3 - реалізувати свій творчий потенціал (26%), 4 - мати хороших друзів (25%), 5 - бути багатим (19%), 6 - бути корисним людям (18%), 7 - служити Богу (10%), мати добру освіту (10%), 8 - жити як хочеться (9%), 9 - зайняти високу посаду (5%), 10 - займатись бізнесом (4%), 11 - досягнути слави й популярності (1%) [4]. Отже, як ми бачимо, попередні результати повторюються, і, переважно, перші місця серед життєвозначимих цінностей займають екзистенційні соціально-побутові.

Життя особистості багатогранне, і різні види діяльності можуть мати для неї неоднакове значення. Для одного основна сфера самореалізації - праця, для іншого - сім'я, для третього - друзі тощо; і хоча різні мотиви, цілі і види діяльності мають певну ієрархію, вона не завжди адекватно відкривається свідомості. Крім того, навіть при наявності у людини якоїсь провідної життєвої лінії, остання не може залишатися єдиною. Служіння обраній цілі, ідеалу не виключає інших життєвих планів. Мотиваційна сфера особистості завжди є багатогранною, як і та об'єктивна система аксіологічних понять, яка характеризує духовний стан даного суспільства, що сприймається або відкидається особистістю. Життєдіяльність особистості та її плани на майбутнє значною мірою зумовлюються існуючою в країні системою цінностей, а також її власними соціально-побутовими ціннісними орієнтаціями. Становлення ціннісної картини світу особистості здійснюється в процесі її соціалізації, коли відбувається становлення соціально-побутових ціннісних орієнтацій, під впливом як соціальних так і індивідуальних факторів. Сьогодні в Україні відбувається своєрідна переоцінка цінностей, причому в широкому, загальнодержавному масштабі. Як свідчать результати соціологічних досліджень, в числі основних тенденцій відмічається орієнтація на єдність матеріальних і духовних цінностей, дорожать такими цінностями як свобода, дружба, любов, взаємодопомога (66,2%), значна частина респондентів (34,6%) високо оцінює просвітницьку діяльність православної церкви. Що стосується учнівської молоді та студентів, то у значній частині студентів ВНЗ переважають матеріальні соціально-побутові ціннісні орієнтації (красивий і модний одяг, взуття, радіоапаратура, мотоцикли, легкові автомобілі), хоча ті ж студенти ще у 1989 році орієнтувалися в основному на духовні цінності

(глибокі і всебічні знання, літературу і мистецтво, дружбу, товаришування, любов, спілкування зі своїми ровесниками).

На сучасному етапі спостерігається матеріалізація ціннісної картини світу у значної частини громадян України, і, насамперед, молоді. В цьому плані цікаво порівняти результати республіканських досліджень соціологів Чернівецького державного університету ім.Ю.Федьковича (та інших соціологічних служб України) з результатами широкомасштабних досліджень, які вже давно проводяться під керівництвом американського соціолога Рональда Інглехарта з Мічиганського університету. Опираючись на запропоновану А.Маслоу ієрархічну концепцію людських потреб, Р.Інглехарт побудував досить оригінальний 12-індикаторний інструментарій для вивчення ціннісних орієнтацій людей різних поколінь. Отримані дані свідчать про те, що сутність глобальної ціннісної динаміки полягає у фундаментальному зрушенні від матеріальних до соціальних і духовних цінностей, особливо у молодих людей, що безпосередньо пов'язано, на думку дослідника, із значним зростанням добробуту в країнах Західної Європи, в Японії і США. За результатами отриманих даних відсоток соціальних і духовних цінностей зменшується з постарінням людей, чим старша соціальна група за віком, тим більш значніше місце у неї посідають цінності матеріального порядку, що пов'язано з недостатньою матеріальною забезпеченістю побуту цих людей у попередні періоди їх життя, а також з появою дітей, пошуками роботи та іншими проблемами соціально-побутового характеру. Проведені за останні 5-6 років дослідження в Україні підтверджують висновок американського вченого щодо стабільності соціально-побутових ціннісних орієнтацій у громадян старших поколінь і зрушень у бік матеріальних соціально-побутових ціннісних орієнтацій в процесі постаріння людей, прояв "матеріалізму старості", що є закономірністю, характерною для всіх часів і народів. Проте навіть за нинішніх кризових умов більшість опитаних громадян у різних регіонах України виступає за єдність матеріальних і духовних цінностей. Що стосується ціннісних орієнтацій молоді, то вона орієнтується сьогодні переважно на матеріальні цінності [7:34-36]. З цього випливає негативний висновок - руйнівний вплив кризового стану суспільства на духовність особистості, її потреби і ціннісні орієнтації. Однак, можна прогнозувати і більш оптимістичний висновок прогностичного характеру: оскільки в ціннісній картині світу молоді не спостерігається названих вище зрушень ще 5-6 років тому, коли українське суспільство було більш-менш стабільним, то при виході країни з кризи і підвищенні життєвого рівня населення відбудуватиметься поступова соціалізація ціннісних орієнтацій з підвищенням духовного рівня суспільства, маємо надію, що пройде тенденція, притаманна розвинутим країнам Заходу.

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна зробити такий *висновок*: значна увага до аналізу менталітету українського народу пояснюється посиленою увагою до проблем відродження духовного життя української нації, розбудовою української державності, а без знання душі українського народу, його специфічних національних рис неможливо побудувати незалежну Україну, духовне відродження та подальший розквіт якої є невід'ємною складовою у вирішенні цього завдання. В менталітеті українського народу найбільш поширеними соціально-побутовими ціннісними орієнтаціями можна визначити етнолінгвістичні ціннісні орієнтації, національні звичаї, традиції, обряди, сімейну обрядність, національне харчування, комфортне житло, відпочинок та організацію дозвілля.

Джерела та література

1. Бичко А.К. Історія філософії : Підручник для студ. вузів. Курс лекцій / Бичко І.В., Табачковський В.Г. та ін. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
2. Гансова Е.А. Політична свідомість населення Півдня України // Актуальні проблеми політики. – Одеса: Юридична література, 2001. – С. 15 – 25.
3. Чебан О.М. Особливості буття етносів в умовах поліетнічного середовища // Наукове пізнання. Методологія та технологія. – 2001. – Випуск 2. – С. 16 – 20.
4. Лісеєнко О.В., Поплавська Т.М. Менталітет особистості як змістовна складова соціального самопочуття // Соціологія міста: наукові проблеми та соціальні технології. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 184 – 186.
5. Петінова О.Б. Соціально-побутове в ціннісних орієнтаціях особистості. – Автореф. дис. ...філос.наук. – Одеса, 2004. – 20 с.
6. Петінова О.Б. Експлікація поняття "соціально-побутове" // Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених "Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть". – Тернопіль. – 2003. – С.102.
7. Людина в сфері гуманітарного пізнання. К.: Український Центр духовної культури, 1998. – 408 с.
8. Сміт А. Національна ідентичність / Пер. з англ. П.Тарашук. – К.: Основи, 1994. – 222 с.
9. Булгаков С.Н. Свет невечерний: Созерцания и умозрения. – М., 1994. – 425 с.
10. Юнг К.Г. Психология бессознательного / Пер. с нем. В.Бакусева, А.Кричевского, Т.Ребенко; Худ. Ю.Д.Федчкин. – М.: АСТ-ЛТД, – 1998. – 400 с.
11. Чебан О.М. Етнокультурне у свідомості поліетнічного соціуму (на матеріалах Придунав'я). – Дис. ... канд. філ. наук. – Одеса, 2003. – 186 с.
12. Костомаров Н.И. Домашняя жизнь и нравы великорусского народа: утварь, одежда, пища и питье, здоровье и болезни, нравы, обряды, прием гостей. – М.: Экономика, 1993. – 399 с.
13. Сковорода Г.С. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. – К.: Наукова думка, 1983. – 540 с.